

Emberek a gépek mögött

Szakemberek és laikusok egyaránt hajlamosak alapvetően csak technikai eszköznek tekinteni az Internetet és a gerincvonalakon átáramló gigabitekben, a web-lapok millióinak szaporodásában mérni a fejlődését, hasznosságát. Pedig legalább ennyire fontos, hogy a műszaki és tartalmi fejlesztés mellett a „humán erőforrások” is hasonló ütemben bővülnek a világhálózaton, hiszen a gépek mögött a rendszer legértékesebb elemei: emberek ülnek.

Paradox módon ahogy nő a számítógépeken át elérhető információforrások és szolgáltatások száma, úgy lesz egyre fontosabb az emberi tényező, mert a mesterséges intelligencia eszközei egyelőre nem tudnak megbirkózni a Mátrix komplexitásával. A keresőrendszerek a legegyszerűbb kérdéseknél is találatok ezreivel öntik nyakon a web-robotok „lelkivilágában” kevésbé járatos felhasználót, ráadásul már keresőrendszerből is több száz(féle) van. És mivel mind többen mind többféle információt szeretnének megtalálni az Interneten, egyre gyakrabban derül ki, mennyi minden nincs még meg digitális formában, csak a régmódi „papíralapú adathordozókon” vagy még inkább csupán a „féhérbázisú háttértárakban”: az emberi fejekben létezik.

Az alábbiakban három olyan internetes műfajra szeretném felhívni a figyelmet, melyekben az embereknek jut a főszerep. Nemcsak azért kell ezekről beszélni, mert ritkábban szerepelnek az Internetről szóló híradásokban és ismertetőikben, hanem mert nálunk még elég kevés van belőlük, így ez az írás egyben kedvcsináló is szeretne lenni: hátha az olvasói közül néhányan kedvet kapnak ahhoz, hogy részt vegyenek ezekben a szolgáltatásokban vagy újabbakat indítsanak.

Szakmai fórumok

Az ember-ember közötti kommunikáció a számítógépes hálózatoknak a „leghumánusabb” felhasználási formája. Az ismerkedésen, pusztán időöltésen kívül fontos szerepe lehet a szakmai információcserében is, hiszen már az Internet előtti korszakban is azt mutatták a vizsgálatok, hogy a különböző tudományágak és szakmák művelői új ismereteik túlnyomó többségét „informális csatornákon”, kollégákkal való beszélgetések során szerzik be, és csak néhány százalékban a nyomtatott szakirodalomból. A hálózatok jelentősen megnövelték és megkönnyítették ezt a fajta ismeretterjesztést – helytől és időtől függetlenül, gyakorlatilag ingyen tudunk kapcsolatba lépni egymással. Ráadásul a számítógépes kommunikáció gyakran kárhóztatott személytelensége bizonyos értelemben előny is: úgy válhatunk egy-egy „láthatatlan kollégium” tagjává, hogy csak az számít, amit mondunk, és érdektelen az életkorunk, a végzettségünk, a tudományos fokozatunk stb. A CMC-nek (Computer Mediated Communication) vannak „valós idejű” formái: ezek közül az Interneten jelenleg a legismertebb az IRC és az ICQ. Előbbit eredetileg inkább a kisebb csoportokban való „élő csevegés”, utóbbit pedig a „magánbeszélgetések” céljára fejlesztették ki, de mindkettő alkalmas a másik feladatra is. Az „időben eltölt” beszélgetéseknek szintén két elterjedt formája létezik az Interneten: a levelező listák (mailing lists) és a hírcsoportok (newsgroups). A listáknál egy közös postafiókon keresztül jutnak el a levelek a csoport tagjaihoz, a news esetében pedig egy szolgáltató gép nyilvános területén tárolják az üzeneteket, ahol pár hétig bárki elolvashatja őket és reagálhat rájuk.

Több ezer lista és hírsoport működik a világban, mindenféle elképzelhető témában. Nálunk a tízéves HIX a klasszikus ebben a műfajban, melynek változatos tematikájú fórumai mindkét formátumban olvashatók. Nem sokkal a „Hollói Information eXchange” után indult a KATALIST, a magyar könyvtárosok listája, amely mintegy 500 fős tagsággal jelenleg az egyik legnépesebb hazai levelezőcsoport. Mivel megjelennek itt az oktatásban is használható új információforrásokról szóló hírek, ezért tanárok számára is érdekes. Természetesen vannak kifejezetten az iskolákban dolgozók részére indított listák is. Ezek közül máig a legsikeresebb az 1995-ben indult, jelenleg mintegy 400 résztvevőt számláló TANFORUM. A TANFORUM elsősorban középiskolai tanároknak szól és teljesen általános tematikájú: oktatásmódszertani kérdések vagy számítástechnikai témák éppúgy megjelennek rajta, mint például munkaügyi problémák. Időközben külön levelező fórumok indultak az egyes szaktárgyak oktatóinak is: például a MATKAPOCS a matematika-, a TORIFORUM pedig a történelemtanároknak.

Am a magyar nyelvű szakmai listák és hírsoportok száma még mindig meglepően kevés, és még kevesebb azok száma, amelyek hosszú időn át, népes tagsággal képesek működni, és színvonalas vitáknak, illetve tájékoztatásnak adnak teret. A hazai listákról, a feliratkozás módjáról és a levél-archívumokról a HUNLIST web-oldal informál (<http://www.mek.iif.hu/porta/virtual/magyar/hunlist.htm>), a világban működő fórumokról pedig az egyik legjobb nyilvántartás a LISZT adatbázisa (<http://www.liszt.com>). Az itt böngészhető hatalmas kínálatban alighanem mindenki megtalálhatja azt a virtuális közösséget, amelyhez szívesen csatlakozik (amennyiben tud angolul). Ha pedig mégsem, akkor bárki számára nyitva áll a lehetőség, hogy néhány perc alatt egy új fórumot indítson valamelyik ingyenes lista-szerveren. (Ezek címe is megtalálható a HUNLIST lapon.)

Tematikus katalógusok

Az „infosztráda” mellett az Internet egy másik népszerű metaforája a „világkönyvtár”, mely szövegek, képek, hangok százmillióit tartalmazza már most is. Csak egyetlen szépséghibája van ennek a gyűjteménynek: minden összevissza hever a polcokon, a padlón és a pince legsötétebb zugaiban. A könyvtár látogatói pedig találmányra kihalásznak egy-egy darabot ebből a dokumentumhalmazból, boldogan felkiáltva, ha valami használhatóra akadnak. Egy ideig úgy tűnt, hogy az Altavista és később rohamosan szaporodó vetélytársai végre világosságot gyűjtenek és nagyjából rendet csinálnak az információs káoszban. A web-lapok elképesztő ütemű szaporodásával azonban hamarosan kiderült, hogy a file-ok tízmillióit összegyűjtő és azok minden szavát visszakereshetővé tevő automatikus indexek az esetek jó részében igen kis hatásfokkal működnek: a gyakorlatlan felhasználóknak órákig tart, amíg a sokszor hatalmas találati halmazokat végigrostálják, nem is beszélve a már sehová sem mutató linkek okozta bosszúságról.

A keresőprogramok további „kiokosítása” mellett a legígéretesebb megoldást az emberi erővel készülő tematikus katalógusok (subject gateways) jelenthetik. Ezeknél könyvtárosok vagy különböző tudományterületek információs szakemberei válogatják, írják le és sorolják be valamely rendszer szerint a legjobb forrásokat. A besorolási elv lehet valamilyen hagyományos osztályozási rendszer (például az ETO) vagy lehet saját fejlesztésű (mint amilyenek a „Yahoo!” hierarchikus kategóriái). A legfontosabb hazai példa ebben a műfajban a Neumann-ház „WebKatHu” nevű adatbázisa, amely azokat a magyar nyelvű web-dokumentumokat dolgozza fel, melyeket általában egy könyvtár gyűjteni szokott. Egy másik hasonló gyűjtemény a Magyar Elektronikus Könyvtár „Virtuális világkönyvtár” elnevezésű része, ahol többek között a magyar elektronikus újságok témakörök szerint rendezett listája is megtalálható.

A külföldi szolgáltatások közül a már említett, hatalmas méretű „Yahoo!” mellett érdemes kipróbálni a szintén amerikai és szintén tekintélyes nagyságú INFOMINE-t, mely

főleg a tudományos információforrásokat gyűjti. Az „Internet Scout Project” is az oktatásban és kutatásban jól használható hálózemeket rendszerezi, „Isaac Network” nevű szolgáltatásával egyszerre 6 tematikus katalógusban lehet majd keresni. A BUBL pedig egy régi és sikeres európai kezdeményezés: még 1991-ben kezdték el a könyvtárosok számára fontos internetes források összegyűjtését. Ezek a szolgáltatások – tucatnyi további hasonlóval együtt – elérhetők a MEK-ből is, a „tematikus katalógusok katalógusát” tartalmazó oldalról (<http://www.mek.iif.hu/porta/virtual/tematikus>). Természetesen nemcsak az ilyen nagyméretű, több ezer vagy tízezer tételt tartalmazó adatbázisok lehetnek nagyon hasznosak az Interneten tanácstalanul keresgélőknek. Egy-egy jól meghatározott felhasználói körnek már egy néhány tucat linket tartalmazó gyűjtemény is elegendő kiindulási alapot jelenthet, melynek létrehozása és fenntartása nem igényel túl nagy munkát. A Sulineten is akadt már néhány lelkes tanár, aki elkezdte szakterületének forrásait összeszedni és értékelni – sajnos még elég ritka nálunk az ilyen kezdeményezés.

Tájékoztató szolgálatok

A leggondosabban megválogatott „subject gateway” sem segít, ha a keresett információ nincs is rajta az Interneten, vagy olyan helyen van, ahol még a teljesszövegű keresők sem találják meg (például egy becsomagolt file-ban vagy egy adatbázisban), vagy ha megtalálják is, a számtalan egyéb találat közül csak a keresőrendszer működésének alapos ismeretével szűrhető ki. Emellett a hálózaton bolyongóknak sokszor egyéb szempontjaik is vannak: a saját ismeretszintjükhöz igazodó információforrásokat keresnek, nem tudnak idegen nyelvű oldalakat elolvasni, az általános tájékoztató anyagok helyett személyre szabott segítségre lenne szükségük stb. Ilyenkor jönnek jól az internetes tájékoztató szolgálatok (online reference vagy AskA services), ahol egy szakembertől lehet tanácsot kérni. A válasz néhány órán vagy napon belül érkezik meg, rendszerint elektronikus levélben. Ezek a szolgáltatások többnyire ingyenesek és könyvtárosok vagy egy-egy terület szakértői működtetik őket. A válaszadáshoz az internetes források mellett nyomtatott kézikönyveket, bibliográfiákat és CD-ROM adatbázisokat is felhasználhatnak, de sokszor már fejből is tudnak válaszolni a leggyakrabban feltett kérdésekre. Egy-egy ilyen online tájékoztató szolgálattal több óra – esetleg teljesen hiábavaló – keresést takaríthat meg a kérdező.

Természetesen egy ilyen szolgáltatás nem pótolja a könyvtárak és más információs intézmények professzionális tájékoztató szolgálatait (melyek gyakran nem is ingyenesek), mert itt nincs lehetőség a kérdező problémájának pontos felderítésére, fizetős adatbázisokban való kutatásra, a választ tartalmazó nyomtatott dokumentum eljuttatására stb. De legtöbbször azért elegendő segítséget, eligazítást adnak az elinduláshoz. Újabbban már több hazai könyvtár is kísérletezik olvasószolgálatának internetes kiterjesztésével, néhány hónapja pedig egy országos szolgáltatás is működik „MIT-HOL?” néven (<http://www.mek.iif.hu/MIT-HOL>). Ebben mintegy 30 könyvtáros vesz részt tucatnyi könyvtárból. A web-oldalon található űrlapon át gyakorlatilag bármit lehet kérdezni, a válasz pedig maximum két munkanapon belül megérkezik a kérdező postaládájába. A könyvtári szolgáltatáson kívül létezik már orvosi és jogi tanácsadás is a magyar Interneten, sőt a földtudományok szakértőitől is kérdezhetünk a Magyar Geológiai Szolgálat web-lapján.

Sajnos külön az iskolák részére indított, általános jellegű hazai online tájékoztató szolgáltatást nem ismerek. Pedig Amerikában az egyik legkorábbi ilyen, az 1992-ben indult „AskERIC” hatalmas sikert aratott a szülők, a tanárok és a tanulók körében. A „Virtual Reference Desk” nevű rendszer hasonlóképpen az oktatási szféra számára jött létre, készítói igyekeznek összegyűjteni és módszertanilag támogatni a K-12 korosztályt (az általános és középiskolásokat) segítő különböző „AskA” szolgáltatásokat. További jó példa a brit „Ask A Librarian”, melyet 1997 novemberében indítottak mindössze 40 angol font

költséggel és amelynek működtetésében negyven közönyvtár tájékoztató könyvtárosai vesznek részt. (Az említett hazai és külföldi szolgáltatások internetes címei a „MIT-HOL?” web-oldalain megtalálhatók.)

Befejezésül álljon itt egy idézet a „MIT-HOL?” egyik használójának köszönőleveléből: „A technika is fantasztikus, de ha mögötte állnak emberek is, akkor derül a szívem.” Az ilyen visszajelzésektől pedig azok szíve derül fel, akik – sokszor különmunkában, ám külön díjazás nélkül – létrehoznak és fenntartanak egy-egy szakmai fórumot, tematikus katalógust vagy tájékoztató szolgáltatást a kibertérben. Tanúsíthatom, hogy érdemes belevágni...

Quicktionary a XXI. század csodája
 A lézertfej beolvassa és egy pillanat alatt lefordítja...
 Ha egyáltalán nem tud angolul, akkor is AZONNAL tud angol szöveget (szóra bontva és tárolva) magyarra fordítani! Ne írjon többet!
 A Quicktionary leolvassa és azonnal lefordítja 480.000-res szókínccsel az angol szöveget, vagy angol - magyar szavakat oda-vissza!

NEM
 HANEM
 QUICKTIONARY

QUICKTIONARY = 3 fordítási lehetőség
 Szövegfordító = 75 angol szót
 a LEZÉR megeminti és VILLÁMFORDÍTJA
 Optocard = LEZÉR - beolvasó - FORDÍTÓ
 Hagyományos "bepöttyögtetés"
 Angol kiejtés - fonetikus megjelenése,
 beépített program

Quicktionary LÉZÉR - PILLANATFORDÍTÓ

JURCON

Megrendelőlap

Ezzel megrendelek.....darab Quicktionary fordítógépet,
 37.600.-Ft +9.400.-Ft áfa darabáron. A megrendelés összege.....forint. Szállítás előtt a megrendelést vizsgáljuk, kiszállítás az ország bármely helységébe 24 órán belül. A fordítógépet megrendelés alapján postai utárvétellel szállítjuk. A postaköltség Budapestre 1.605.-Ft/db, vidékre: 2.605.-Ft/db.

JURCON Kft. - Idegen Nyelvek Intézete - 1014 Budapest - Tánácsics Mihály u. 14. Tel: 375-6813
 Rendelés FAX: 355-3589, levélben a fenti címen. Rendelés E-mail: translator@jurcon.hu

Megrendelő, név:.....Telefon:.....Fax:.....
 Város: .....Utca:.....